

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA UTAWALA, KATIBA
NA SHERIA KUHUSU UTEKELEZAJI WA BAJETI YA WIZARA YA KATIBA
NA SHERIA KWA MWAKA WA FEDHA 2022/2023 PAMOJA NA
MAONI YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI
YA WIZARA HIYO KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024**

Ofisi ya Bunge
10 Barabara ya Morogoro
S.L.P.941,
40490 Tambukareli
DODOMA.

25 APRILI, 2023

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI.....	1
1.1 Maelezo ya Awali	1
1.2 Msingi wa Uchambuzi.....	2
1.3 Mawanda ya Uchambuzi.....	3
SEHEMU YA PILI.....	4
2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI NA TATHMINI	4
2.1 Ufafanuzi wa Jumla.....	4
2.2 Uchambuzi wa Makusanyo ya Maduhuli	4
2.3 Uchambuzi wa Matumizi ya Bajeti.....	7
2.3.1 Fungu Na. 41 – Wizara ya Katiba na Sheria	7
2.3.2 Fungu Na. 12 – Tume ya Utumishi wa Mahakama.....	8
2.3.3 Fungu Na. 16 - Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali.....	9
2.3.4 Fungu Na. 19 – Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali	10
2.3.5 Fungu Na. 35 – Ofisi ya Taifa ya Mashtaka	11
2.3.6 Fungu 55 – Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	13
2.3.7 Fungu 59 – Tume ya Kurekebisha Sheria	14
2.4 Tathmini ya Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo 2022/2023.....	16
2.4.1 Mradi wa Ujenzi wa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka (NPS) Mkoa wa Shinyanga-Manispaa ya Shinyanga (Namba ya Mradi 6389).	18
2.4.2 Mradi wa Ujenzi wa Jengo la Kituo Jumuishi cha Taasisi za Kisheria - Buswelu, Ilemela- Mwanza (Namba ya Mradi 6389).....	19
2.4.3 Mradi wa Ukarabati na Upanuzi wa Jengo la Mahakama Kuu Kanda ya Tabora - Tabora (Namba ya Mradi 6314).....	20
2.4.4 Mradi wa Ujenzi wa Kituo Jumuishi cha Kutoa Haki (Integrated Justice Centre-IJC) - Buswelu, Ilemela- Mwanza (Namba ya Mradi 6389).	21
2.5 Utekelezaji wa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati	22
SEHEMU YA TATU.....	24
3.0 UCHAMBUZI WA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024	24
3.1 Maduhuli.....	24
3.2 Matumizi ya Kawaida	25
SEHEMU YA NNE	32
4.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI.....	32
4.1 Maoni ya Jumla.....	32

4.2	Ushauri Mahsusi Fungu kwa Fungu.....	33
4.2.1	Fungu 41 – Wizara ya Katiba na Sheria	33
	SEHEMU YA TANO.....	37
5.0	HITIMISHO	37

TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA UTAWALA, KATIBA NA SHERIA KUHUSU UTEKELEZAJI WA BAJETI YA WIZARA YA KATIBA NA SHERIA KWA MWAKA WA FEDHA 2022/2023 PAMOJA NA MAONI YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA HIYO KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

1.1 Maelezo ya Awali

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa **Kanuni ya 118 (9)** ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Utawala, Katiba na Sheria Kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Katiba na Sheria kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 pamoja na maoni ya Kamati Kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024.

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi matakwa yaliyokusudiwa na Kanuni ya 118(9) ya Kanuni za Bunge, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu zifuatazo: -

- a) Sehemu ya Kwanza inatoa maelezo ya jumla kuonesha Msingi na Muundo wa taarifa pamoja na namna Kamati ilivyofanya kazi;
- b) Sehemu ya Pili inahusu uchambuzi wa utekelezaji wa bajeti kwa kuangalia makusanyo ya maduhuli, mwenendo wa upatikanaji wa fedha za Bajeti, utekelezaji wa miradi ya maendeleo na uzingatiaji wa ushauri na maoni ya Kamati pamoja na uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2023/2024;
- c) Sehemu ya tatu inahusu majumuisho ya maoni na ushauri wa Kamati; na
- d) Sehemu ya nne ni Hitimisho.

1.2 Msingi wa Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Msingi wa Kamati kufanya uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti na Makadirio ya Wizara ya Katiba na Sheria ni kwa mujibu wa Kanuni za Kudumu za Bunge. Kifungu cha 6(2)(d)

kikisomwa kwa pamoja na Kifungu cha 7(1)(a) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, zinatambua jukumu la Kamati hii kufanya uchambuzi huo. Aidha, Kanuni ya 118(4) ya Kanuni za Kudumu za Bunge imeweka masharti yanayotaka Taarifa ya Utekelezaji na Makadirio ya Ofisi hii kuchambuliwa na Kamati kabla ya kujadiliwa Bungeni. Naomba kulitaarifu Bunge lako tukufu kuwa masharti hayo yamezingatiwa.

1.3 Mawanda ya Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Katika uchambuzi huo, Kamati ilipitia jumla ya mafungu saba (7) ambayo ni: -

- a) **Fungu 41** – Wizara ya Katiba na Sheria,
- b) **Fungu 12** – Tume ya Utumishi wa Mahakama,
- c) **Fungu 16** - Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali,
- d) **Fungu 19** – Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali,
- e) **Fungu 35** – Ofisi ya Taifa ya Mashtaka,
- f) **Fungu 55** – Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, na
- g) **Fungu 59** – Tume ya Kurekebisha Sheria.

SEHEMU YA PILI

2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI NA TATHMINI

2.1 Ufafanuzi wa Jumla

Mheshimiwa Spika, matokeo ya uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti na Makadirio ya Mapato na Matumizi yanaweka msingi wa ushauri wa Kamati kuhusu hoja hii ya Wizara ya Katiba na Sheria. Kwa sababu hiyo, ili kuwezesha ufuatiliaji mzuri wa wasilisho hili, Taarifa hii imejielekeza kwenye maeneo yafuatayo;

-

- (a) Makusanyo ya maduhuli;
- (b) Mwenendo wa upatikanaji wa fedha za Bajeti ya Matumizi ya kawaida na Bajeti ya Maendeleo;
- (c) Taarifa ya Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo ya Wizara ya Katiba na Sheria; na
- (d) Uzingatiaji wa Maazimio ya Bunge.

2.2 Uchambuzi wa Makusanyo ya Maduhuli

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Katiba na Sheria kwa mwaka wa fedha 2022/2023 ililenga kukusanya jumla ya **Sh. 105,002,000**. Kati ya fedha hizo **Fungu 41**- Wizara

ya Katiba na Sheria ililenga kukusanya **Sh. 45,000,000**, **Fungu 35** - Ofisi ya Taifa ya Mashtaka ililenga kukusanya **Sh. 60,000,000** na **Fungu 55** - Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora ililenga kukusanya **Sh. 2000**.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa mwenendo wa ukusanyaji wa maduhuli unaonesha yafuatayo:-

- (a) **Fungu 41** - Wizara ya Katiba na Sheria hadi kufikia mwezi Februari, 2023 imekusanya kiasi cha **Sh. 18,020,000** sawa na **asilimia 40** ya lengo la Makusanyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa ukusanyaji wa Maduhuli kwenye Fungu hili haujafika lengo kwa kuwa Wizara imeondoa tozo za usajili kwenye vyeti vya kuzaliwa kwa watoto na vyeti vya vifo.

- (b) **Fungu 35** – Ofisi ya Taifa ya Mashtaka hadi kufikia mwezi Februari, 2023 imekusanya kiasi cha **Sh. 56,400,000** sawa na **asilimia 94** ya lengo la Makusanyo.

- (c) **Fungu 55** - Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora ililenga kukusanya **Sh. 2000** hadi kufikia Februari, 2023 Fungu hili halikukusanya kiasi chochote.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa ukusanyaji wa Maduhuli kwenye Fungu hili unategemea mauzo ya vitabu vya zabuni. Hadi kufikia Februari, 2023 hapakuwa na mauzo ya vitabu vya zabuni yaliofanyika.

Mheshimiwa Spika, Hadi kufikia Februari, 2023, Wizara ilikusanya jumla ya **Sh. 74,420,000** sawa na **asilimia 70.87** ya lengo. Mchanganuo wa makusanyo ya maduhuli kwa kila Fungu hadi kufikia mwezi Februari, 2023 unaonekana katika **Jedwali Namba. 1.**

Jedwali Na. 1-Mchanganuo wa maduhuli kwa kipindi cha Julai, 2022 hadi Februari, 2023

FUNGU	KIASI KILICHODHINI SHWA 2022/2023	KIASI KILICHOKUSANY WA JULAI 2022-FEB.2023	ASILIMIA YA MAKUSANYO
Fungu 35-Ofisi ya Taifa ya Mashtaka	60,000,000	56,400,000	94
Fungu 41-Wizara ya Katiba na Sheria	45,000,000	18,020,000	40
Fungu 55-Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	2,000.00	0	0
JUMLA	105,002,000	74,420,000	70.87

Chanzo: Randama za Wizara ya Katiba na Sheria, 2023 Taarifa ya Waziri kwa Kamati pamoja na Usanifu wa Kamati.

2.3 Uchambuzi wa Matumizi ya Bajeti

2.3.1 Fungu Na. 41 – Wizara ya Katiba na Sheria

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2022/2023, fungu hili liliidhinishiwa jumla ya **Sh. 27,239,369,000**, kati ya fedha hizo **Sh. 14,512,799,000** ilitengwa kwa Matumizi ya Kawaida, ambapo **Sh. 7,647,528,000** ni Mishahara (PE) na **Sh. 6,865,271,000** ni kwa ajili ya Matumizi mengineyo (OC). Aidha, **Sh. 12,726,570,000** ilitengwa kwa ajili ya miradi ya maendeleo ambapo **Sh. 5,110,800,000** ni fedha za ndani kwa ajili ya kujenga mfumo wa Kutoa haki kwa njia ya mtandao (*e-justice*) na mfumo wa upatinaji wa haki nchini na **Sh. 7,615,770,000** ni fedha za nje kwa ajili ya programu ya ujenzi wa Mfumo wa Kupambana na Rushwa Tanzania (BSAAT), Kuboresha Uwajibikaji wa Kitaasisi katika Kupambana na Rushwa na Kuongeza Wigo wa Upatikanaji wa Haki (IMPACT) na kuendeleza programu ya wanawake na wasichana kupata haki nchini.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari, 2023

Fungu hili lilipokea jumla ya **Sh. 15,265,382,921.12**

sawa **asilimia 56**. Kati ya fedha hizo, **Sh. 7,632,691,462.56** zilipokelewa kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida ambapo **Sh. 3,614,648,475** sawa na **asilimia 52.65** zilipokelewa kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) na **Sh. 4,018,042,987.56** sawa na **asilimia 52.54** zilipokelewa kwa ajili ya mishahara (PE). Aidha, **Sh. 7,632,691,458.56** sawa na **asilimia 59.97** zilipokelewa kwa ajili ya miradi ya Maendeleo ambapo **Sh. 1,793,501,646.63** ni fedha za ndani na **Sh. 5,839,189,811.93** ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, kamati ilielezwa kuwa kupokelewa kwa fedha pungufu katika Wizara hii kulitokana na kutokuajiriwa kwa watumishi wapya waliopangwa kuajiriwa kwa mwaka wa fedha 2022/2023.

2.3.2 Fungu Na. 12 – Tume ya Utumishi wa Mahakama

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2022/2023, Tume hii iliidhinishiwa jumla ya **Sh. 3,161,128,000** kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Kati ya fedha hizo **Sh. 2,700,000,000** zilitengwa kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) na **Sh. 461,128,000** zilitengwa kwa ajili ya mishahara(PE). Hadi kufikia mwezi Februari, 2023, Tume ilipokea jumla ya **Sh 1,511,648,060** sawa na **asilimia 48** ya bajeti yote iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo, **Sh.**

1,165,502,500 sawa na **asilimia 43.16** zilipokelewa kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) na **Sh. 346,145,560** sawa na **asilimia 75** zilipokelewa kwa ajili ya mishahara (PE).

2.3.3 Fungu Na. 16 - Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2022/2023, Ofisi hii iliidhinishiwa jumla ya **Sh. 14,371,341,000**. Kati ya fedha hizo **Sh. 9,871,341,000** zilitengwa kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida, ambapo **Sh. 2,928,360,000** zilitengwa kwa ajili ya Mishahara (PE) na **Sh. 6,942,981,000** zilitengwa kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC). Aidha **Sh.4,500,000,000** zilitengwa kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo ya ujenzi wa kituo jumuishi cha taasisi za kiesheria mkoani Mwanza na Arusha.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari, 2023 Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali ilipokea jumla ya **Sh. 6,497,766,420.3** sawa na **asilimia 45.2** ya bajeti iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo **Sh. 5,749,896,696.30** ilipokelewa kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida ambapo **Sh. 3,498,739,108.30** sawa na **asilimia 50.39** ilipokelewa kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC) na **Sh. 2,251,157,588** sawa na

asilimia 76.87 ilipokelewa kwa ajili ya Mishaharana (PE). Aidha, **Sh. 747,869,724** sawa na **asilimia 16.6** tu ilipokelewa kwa ajili ya miradi ya maendeleo ambapo **Sh. 633,491,677.27** zilipokelewa kwa ajili ya Ujenzi wa Jengo la Kituo Jumuishi cha Taasisi za Kisheria katika Mkoa wa Mwanza na **Sh. 114,378,047.04** zilipokelewa kwa ajili ya Mradi Endelevu wa Kupambana na Rushwa Tanzania (BSAAT).

Mheshimiwa Spika, kamati ilielezwa kuwa kupokelewa kwa fedha za maendeleo pungufu ya lengo kulitokana na mkandarasi kutokuwasilisha kwa wakati hati za malipo kwa ajili ya kazi ya ujenzi wa jengo la taasisi za kisheria mkoani Mwanza na kuchelewa kuanza kazi ya ujenzi wa jengo la taasisi za kisheria katika mkoa wa Arusha.

2.3.4 Fungu Na. 19 – Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2022/2023, Ofisi hii iliidhinishiwa jumla ya **Sh. 12,812,816,000** kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Kati ya fedha hizo, **Sh. 9,473,018,000** zilitengwa kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) na **Sh.**

3,339,798,000 zilitengwa kwa ajili ya mishahara (PE).

Mheshimiwa Spika, Hadi kufikia mwezi Februari, 2023 Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali ilipokea jumla ya **Sh. 7,668,306,719.62** sawa na **asilimia 59** ya bajeti iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo, **Sh. 5,673,759,719.62** sawa na **asilimia 59.89** zilipokelewa kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) na **Sh. 1,994,547,000** sawa na **asilimia 59.7** zilipokelewa kwa ajili ya mishahara (PE).

Mheshimiwa Spika, kamati ilielezwa kuwa sababu ya kupokea fedha pungufu ya wastani wa asilimia 66.6 hadi kufikia Februari, 2023 kulitokana na kuchelewa kupokelewa kwa watumishi wapya waliotarajiwa kufika mwanzoni mwa mwaka wa fedha 2022/2023.

2.3.5 Fungu Na. 35 – Ofisi ya Taifa ya Mashtaka

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2022/2023, Ofisi hii iliidhinishiwa jumla ya **Sh. 45,262,695,000**. Kati ya fedha hizo **Sh. 36,617,695,000** zilitengwa kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida, ambapo **Sh. 22,068,944,000** zilitengwa ni kwa ajili ya Matumizi mengineyo (OC) na **Sh.**

14,548,751,000 zilitengwa kwa ajili ya mishahara (PE). Aidha, **Sh. 8,630,000,000** ilitengwa kwa ajili ya miradi ya maendeleo ambapo **Sh. 8,000,000,000** ni fedha za ndani na **Sh. 630,000,000** ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari, 2023 Ofisi hii ilipokea jumla ya **Sh. 27,464,835,923.83** sawa na **asilimia 60.6** ya fedha iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo, **Sh. 22,934,669,491.56** sawa na **asilimia 62.6** zilipokelewa kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida ambapo **Sh. 16,066,779,099.96** sawa na **asilimia 72.8** zilipokelewa kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) na **Sh. 6,867,890,391.60** sawa na **asilimia 47.2** zilipokelewa kwa ajili ya mishahara (PE). Aidha, **Sh. 4,473,766,432.27** ya fedha za ndani sawa na **asilimia 51.8** zilipokelewa kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Hata hivyo, hadi kufikia Februari, 2023 hakukuwa na fedha za nje zilizopokelewa kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa sababu iliopokea fungu hili kupokea bajeti ya maendeleo chini ya wastani wa **asilimia 66.6** hadi kufikia Februari, 2023 ni kunatokana na mkandarasi wa jengo la ofisi ya Taifa ya Mashtaka

iliopo Mkoani Shinyanga kutokuwasilisha hati za malipo kwa wakati.

2.3.6 Fungu 55 – Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2022/2023, Ofisi hii iliidhinishiwa jumla ya Sh. **6,505,776,000**. Kati ya fedha hizo **Sh. 6,390,776,000** zilitengwa kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida, ambapo **Sh. 4,098,680,000** zilitengwa kwa ajili ya Matumizi mengineyo (OC) na **Sh. 2,292,096,000** zilitengwa kwa ajili ya mishahara (PE). Aidha, **Sh. 115,000,000** fedha za nje zilitengwa kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari, 2023 Tume ilipokea jumla ya Sh. **3,806,064,052.56** sawa na asilimia **59.5** ya fedha iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo, **Sh. 2,202,297,646.56** sawa na **asilimia 53.7** zilipokelewa kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) na **Sh. 1,603,766,406** sawa na **asilimia 69.96** zilipokelewa kwa ajili ya mishahara (PE). Aidha, hakukuwa na fedha iliyopokelewa kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, kamati ilielezwa kuwa kupokelewa kwa fedha pungufu katika fungu hili

kulitokana na kuhamia kwa baadhi ya watumishi na kutokupokelewa kwa fedha za nje za miradi ya maendeleo.

2.3.7 Fungu 59 – Tume ya Kurekebisha Sheria

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2022/2023, Ofisi hii iliidhinishiwa jumla ya **Sh. 3,454,329,000**. Kati ya fedha hizo Sh. **2,724,009,000** zilitengwa kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC) na **Sh. 730,320,000** zilitengwa kwa ajili ya Mishahara (PE). Aidha, Tume haikuwa na bajeti kwa ajili ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari, 2023 Tume ilipokea jumla ya **Sh. 2,043,862,987.50** sawa na **asilimia 59** ya fedha iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo, **Sh. 482,274,000** sawa na **asilimia 66** zilipokelewa kwa ajili ya mishahara (PE) na **Sh. 1,561,588,987.50** sawa na **asilimia 57.3** zilipokelewa kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC).

Mheshimiwa Spika, Mchanganuo wa fedha hizo kwa Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na taasisi

zake ni kama inavyoonekana katika **Jedwali Na. 2**
na Jedwali Na. 3 kwa bajeti ya Matumizi ya
kawaida na maendeleo mtawalia.

JEDWALI NA.2 – Mchanganuo wa Matumizi ya Kawaida
2022/2023

FUNGU	FEDHA YA MATUMIZI YA KAWAIDA ILIYOTENGWA KWA MWAKA 2022/2023	FEDHA YA MATUMIZI YA KAWAIDA ILIYOPOKELEWA HADI KUFIKIA FEBRUARI, 2023	ASILIMIA YA MAPOKEZI
Fungu 41 – Wizara ya Katiba na Sheria	14,512,799,000	7,632,691,462.56	52.59
Fungu 12 – Tume ya Utumishi wa Mahakama	3,161,128,000	1,511,648,060	48
Fungu 16 - Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	9,871,341,000	5,749,896,696.3	58.3
Fungu 19 – Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali	12,812,816,000	7,668,306,719.62	59.8
Fungu 35 – Ofisi ya Taifa ya Mashtaka	36,617,695,000	22,934,669,491.56	83.5
Fungu 55 – Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	6,390,776,000	3,806,064,052.56	59.5
Fungu 59 – Tume ya Kurekebisha Sheria	3,454,329,000	2,043,862,987.50	59
JUMLA KUU	86,820,884,000	51,347,139,470.1	59.1

Chanzo: Randama za Wizara ya Katiba na Sheria, 2023 Taarifa ya Waziri
kwa Kamati pamoja na Usanifu wa Kamati.

JEDWALI NA. 3 – Mchanganuo wa Bajeti ya Maendeleo
2022/2023

FUNGU	FEDHA YA MAENDELEO ILİYOTENGWA KWA MWAKA 2022/2023	FEDHA YA MAENDELEO ILİYOPokelewa HADI KUFIKIA FEBRUARI, 2023	ASILIMIA YA MAPOKEZI
Fungu 41 – Wizara ya Katiba na Sheria	12,726,570,000	7,632,691,458.56	59.97
Fungu 16 - Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	4,500,000,000	747,869,724	16.6
Fungu 35 – Ofisi ya Taifa ya Mashtaka	8,630,000,000	4,473,766,432.27	51.8
Fungu 55 – Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	115,000,000	0.00	0.00
JUMLA KUU	25,971,570,000	12,854,327,614.83	49.49

Chanzo: Randama za Wizara ya Katiba na Sheria, 2023 Taarifa ya Waziri kwa Kamati pamoja na Usanifu wa Kamati.

2.4 Tathmini ya Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo 2022/2023

Mheshimiwa Spika, Wizara na taasisi zake kwa mwaka 2022/2023 iliidhinishiwa jumla ya **Sh 25,971,570,000** kwa ajili ya kutekeleza miradi mbalimbali ya Maendeleo kama ilivyochanganuliwa katika Jedwali Na. 4.

JEDWALI NA. 4 – Miradi ya Maendeleo Iliyotengewa Fedha
2022/2023

FUNGU	NAMBA NA JINA LA MRADI	FEDHA YA MAENDELEO ILIYOTENGWA KWA MWAKA 2022/2023
Fungu 41 – Wizara ya Katiba na Sheria	NA. 5502: Programu ya ujenzi wa Mfumo wa Kupambana na Rushwa Tanzania (BSAAT)	730,000,000
	NA.6517: Miradi inayosifadhiliwa na UNICEF ikiwemo usajili wa Watoto na miradi ya ulinzi kwa watoto	1,914,000,000
	NA 6201: Mfumo wa haki mtandao (e-justice)	2,550,000,000
	Na. 6207: Mfumo wa kuboresha uwajibikaji kupitia mapambano dhidi ya Rushwa na uongezekaji wa fursa za kupata haki- (IMPACT)	1,400,000,000
	Na. 5507: Mfumo wa fursa za kupata haki kwa wanawake na Wasichana nchini	3,921,770,000
	NA 5508: Mradi wa fursa za kupata haki kwa ajili ya maendeleo endelevu Nchini	2,210,800,000
Fungu 16 – Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	NA 6389 – Ujenzi wa vituo jumuishi wa taasisi za kisheria za Serikali Mwanza na Arusha	4,000,000,000
	NA 6210 -Programu ya ujenzi wa Mfumo wa Kupambana na Rushwa Tanzania (BSAAT)	500,000,000
Fungu 35 – Ofisi ya Taifa ya Mashtaka	NA 6389: Ujenzi wa Ofisi katika mikoa mbalimbali	8,000,000,000
	NA 6210 -Programu ya ujenzi	600,000,000

	wa Mfumo wa Kupambana na Rushwa Tanzania (BSAAT)	
	NA.6517: Miradi inayofadhiliwa na UNICEF ikiwemo usajili wa Watoto na miradi ya ulinzi kwa Watoto	30,000,000
Fungu 55 – Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	NA.6517: Miradi inayofadhiliwa na UNICEF ikilenga kuangalia haki za Watoto na biashara	115,000,000
JUMLA KUU		25,971,570,000

Chanzo: Randama za Wizara ya Katiba na Sheria, 2023 Taarifa ya Waziri kwa Kamati pamoja na Usanifu wa Kamati.

Mheshimiwa Spika, Katika ziara ya ukaguzi wa miradi ya maendeleo inayotekelezwa na Wizara hii pamoja na taasisi zake iliyofanyika mwezi machi, 2023, Kamati ilitembelea na kukagua jumla ya miradi minne. Uchambuzi wa miradi hiyo ni kama ifuatavyo:-

2.4.1 Mradi wa Ujenzi wa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka (NPS) Mkoa wa Shinyanga-Manispaa ya Shinyanga (Namba ya Mradi 6389).

Mheshimiwa Spika, Mkataba wa ujenzi wa mradi huu ulisainiwa Mwezi Novemba, 2022 na unatakiwa kukamilika ifikapo Mwezi Juni, 2023 kwa gharama ya **Sh. 2,100,000,000**. Hadi mwezi Machi, 2023, mradi ulikuwa umetekelezwa kwa asilimia thelathini na tano **(35%)** na muda wa mkataba umebakia miezi minne. Uchambuzi wa kamati umebaini kuwa utekelezaji wa mradi huo umechelewa kwa asilimia kumi na tano

(15%) sawa na muda wa mwezi mmoja. Aidha, malipo yaliyokuwa yamekwishafanyika ni **Sh.323,000,000** sawa na asilimia kumi na tano **(15%)** tu ya gharama za mradi.

Mheshimiwa Spika, Kamati haikuridhika na kasi ya utekelezaji wa mradi huu. Kamati inashauri Serikali ihakikishe inasimamia kwa ukaribu utekelezaji wa mradi huu ili uweze kukamilika katika muda uliopangwa na ikibidi kuchukua hatua za kisheria ikiwemo kukata gharama za ucheleweshaji (*liquidated damages*) ikiwa mradi utachelewa kukamilika katika muda wa mkataba kwa uzembe wa mkandarasi. Aidha, kamati inashauri Serikali kufanya malipo kwa wakati mara tu baada ya kupokea hati ya malipo ili kuwezesha utekelezaji wa mradi kukamilika katika muda uliopangwa.

2.4.2 Mradi wa Ujenzi wa Jengo la Kituo Jumuishi cha Taasisi za Kisheria - Buswelu, Ilemela- Mwanza (Namba ya Mradi 6389).

Mheshimiwa Spika, Mradi unatekelezwa kwa Mkataba wa miezi kumi na nane (18) kuanzia Aprili, 2022 hadi Oktoba, 2023 kwa gharama ya **Sh. 3,181,548,096.83**. Hadi kufikia mwezi Machi, 2023 utekelezaji wake ulikuwa umefikia **asilimia 45** na kupelekea mradi

kuchelewa kwa siku thelathini (30). Kamati ilielezwa kuwa sababu ya kuchelewa kwa utekelezaji wa mradi ni uwepo wa mawe yaliyobainika wakati wa kuchimba msingi jambo lililopelekea kutumia muda mrefu.

Mheshimiwa Spika, licha ya mkandarasi kubainisha kuwa atakuwa na ratiba za ujenzi wakati wa usiku ili kufidia muda uliopotea, Kamati haikuridhika na kasi ya utekelezaji wa mradi na sababu hizo. Kamati inashauri Serikali kuhakikisha inasimamia kwa ukaribu utekelezaji wa mradi huu ili uweze kukamilika katika muda uliopangwa na kuchukua hatua za kisheria ikiwemo kukata gharama za ucheleweshaji (*liquidated damages*) ikiwa mradi utachelewa kukamilika katika muda wa mkataba.

2.4.3 Mradi wa Ukarabati na Upanuzi wa Jengo la Mahakama Kuu Kanda ya Tabora - Tabora (Namba ya Mradi 6314).

Mheshimiwa Spika, Kazi ya kutekeleza mradi ilianza Juni, 2021 na kukamilika Septemba, 2022. Kukamilika kwa mradi huo kumewezesha kuboreshwa kwa jengo la mahakama kuu kanda ya Tabora. Jengo hilo kwa sasa linatumika kwa ajili ya Mahakama ya Wilaya,

Mahakama ya Hakimu Mkazi na Mahakama Kuu likiwa na miundombinu ya kisasa ya TEHAMA.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliridhishwa na utekelezaji pamoja na matumizi ya mradi husika. Aidha, uboreshaji wa jengo hilo utapelekea jengo la Mahakama Kuu kanda ya Tabora lililojengwa mwaka 1963 kuendelea kutumika katika kipindi kirefu zaidi.

Mheshimiwa Spika, kamati ilielezwa kuwa malipo ya utekelezaji wa mradi huu yalikuwa yamefanyika kwa asilimia sitini na moja (61%) tu licha ya mradi kukamilika. Kamati inashauri malipo ya utekelezaji wa kazi husika yafanyike kwa wakati ili kuiepusha hasara zinazoweza kujitokeza. Aidha, kamati inashauri Serikali kuendelea kuboreshaji majengo mengine ya mahakama ili kuongeza ufanisi katika kutoa huduma za kimahakama na kudumu kwa muda mrefu.

2.4.4 Mradi wa Ujenzi wa Kituo Jumuishi cha Kutoa Haki (Integrated Justice Centre-IJC) - Buswelu, Ilemela-Mwanza (Namba ya Mradi 6389).

Mheshimiwa Spika, mradi huu unahusu ujenzi wa jengo moja lenye Mahakama ya Mwanzo, Mahakama ya Wilaya, Mahakama ya Hakimu Mkazi, Mahakama

maalum ya Watoto, Mahakama Kuu, mahabusu maalum ya Watoto na mahabusu za kisasa za watu wazima. Pia jengo lina vyumba maalum kwa ajili ya kunyonyesha, miundombinu mingine muhimu kwa ajili ya mahakama na wadau wake.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa kazi ya ujenzi wa Kituo hicho ilianza mwezi Januari, 2020 hadi Mwezi Februari, 2022. Kamati iliridhika na ubora wa ujenzi. Aidha, kamati inaipongeza mahakama kwa kutumia fedha za ndani kuchimba kisima cha maji kwa ajili ya kuhudumia jengo na kupunguza gharama za maji.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa pongezi kwa Serikali juu ya ujenzi wa jengo zuri na lenye hadhi kwa ajili ya huduma za mahakama. Aidha, Kamati inashauri Serikali kutenga fedha kwa ajili ya ukarabati wa jengo hili pamoja na majengo yote maalum ya mahakama yaliyojengwa na yanayoendelea kujengwa ili yaendelee kuwa na ubora uliopo na kudumu kwa muda mrefu.

2.5 Utekelezaji wa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati

Mheshimiwa Spika, wakati wa uchambuzi wa Bajeti ya Wizara ya Katiba na Sheria kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023, Kamati ilitoa maoni, ushauri na

mapendekezo mbalimbali ili kuboresha utekelezaji wa Bajeti ya Ofisi hii. Kwa sehemu kubwa, utekelezaji wake umekuwa wa kuridhisha katika mafungu yote isipokuwa **Fungu 55** - Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, mfano wa maoni ambayo hayakufanyiwa kazi na Tume hiyo ni; -

- (a) Tume kufanya uchunguzi wa mambo yanayohusu ukiukwaji wa haki za binadamu na kutoa mrejesho wa ripoti za kiuchunguzi pale inapostahili ili kukemea vitendo viovu na kuboresha misingi ya utawala bora nchini na Tume kushirikiana
- (b) b) Tume ya Kurekebisha sheria kufanya mapitio ya sheria na kuainisha sheria zinazokinzana na sheria zinazotoa haki za binadamu na kuzifanyia marekebisho.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi hiki ambapo kumekua na ongezeko kubwa la vitendo vya ukatili nchini, kamati inashauri Tume ya Haki za Binadamu na Utawala bora kufanya jitihada za makusudi ili kuhakikisha inakuwa kimbilio la kwanza kwa wananchi waliothirika na vitendo vya ukatili hususani wananchi wanyonge.

SEHEMU YA TATU

3.0 UCHAMBUZI WA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024

3.1 Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na taasisi zake inaomba kuidhinishiwa kukusanya jumla jumla ya **Sh. 105,002,000**. Kiasi hiki kitatokana na makusanyo ya **Sh. 45,000,000** kutoka **Fungu 41**-Wizara ya Katiba na Sheria, **Sh. 60,000,000** kutoka **Fungu 35**-Ofisi ya Taifa ya Mashtaka na **Sh. 2000** kutoka **Fungu 55**-Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora. Kiasi hiki ni sawa kabisa na kiasi kilichopangwa mwaka 2022/2023 kama unavyobainishwa katika Jedwali Na. 5.

JEDWALI Na.5 – Maduhuli kwa Mwaka 2023/2024

FUNGU	KIASI KILICHOIDHINI SHWA 2022/2023	KIASI KILICHOIDHINISH WA 2023/2024	ASILIMIA YA ULINGANISHO KATI YA 2022/23 NA 2023/24
Fungu 35 -Ofisi ya Taifa ya Mashtaka	60,000,000	60,00,000	100
Fungu 41 -Wizara ya Katiba na Sheria	45,000,000	45,000,000	100
Fungu 55 -Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	2,000	2000	100
JUMLA	105,002,000	105,002,000	100

Chanzo: Randama za Wizara ya Katiba na Sheria, 2023 Taarifa ya Waziri kwa Kamati pamoja na Usanifu wa Kamati.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa Wizara na taasisi zake kwa kawaida msingi wa kazi zake ni kutoa huduma kwa taasisi za Serikali na usaidizi kwa jamii, jambo ambalo halitegemewi kukawa na maduhuli makubwa yanayoweza kukusanywa na baadhi ya taasisi kutokuwa na maduhuli yoyote. Hata hivyo, kamati ina maoni kuwa kukosekana kwa maduhuli kwa baadhi ya ofisi huenda kunatokana na ofisi hizo kushindwa kubuni vyanzo vya mapato ambavyo vingeeendana na kazi za ofisi husika.

3.2 Matumizi ya Kawaida

Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na taasisi zilizo chini yake inaomba kuidhinishiwa jumla **Sh. 140,764,214,000** kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Kati ya fedha hizo, **Sh. 34,236,366,000** ni mishahara, na **Sh. 106,527,848,000** ni matumizi mengineyo, kama ambavyo imechanganuliwa katika Jedwali Na. 6

JEDWALI NA. 6– Mchanganuo wa Matumizi ya Kawaida 2023/2024

FUNGU	MISHAHARA	MATUMIZI MENGINEYO	JUMLA YA MATUMIZI YA KAWAIDA
Fungu 41 – Wizara ya Katiba na Sheria	7,234,664,000	19,208,535,000	26,443,199,000
Fungu 12 –	734,606,000	4,861,300,000	5,595,906,000

Tume ya Utumishi wa Mahakama			
Fungu 16 - Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	4,072,737,000	12,290,130,000	16,362,867,000
Fungu 19 – Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali	3,629,161,000	13,446,669,000	17,075,830,000
Fungu 35 – Ofisi ya Taifa ya Mashtaka	14,766,538,000	47,172,391,000	61,938,929,000
Fungu 55 – Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	2,847,924,000	5,303,614,000	8,151,538,000
Fungu 59 – Tume ya Kurekebisha Sheria	950,736,000	4,245,209,000	5,195,945,000
JUMLA KUU	34,236,366,000	106,527,848,000	140,764,214,000

Chanzo: Randama za Wizara ya Katiba na Sheria, 2023 Taarifa ya Waziri kwa Kamati pamoja na Usanifu wa Kamati.

Mheshimiwa Spika, Bajeti ya Matumizi ya Kawaida katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 imeongezeka kwa **Sh. 53,943,330,000** sawa na **asilimia 62.13** ukilinganisha na Mwaka wa Fedha 2022/2023 ambapo bajeti ya Matumizi ya kawaida ndani ya ukomo bajeti ilikuwa **Sh. 86,820,884,000**. Kamati imebaini kwamba, moja kati ya sababu ya ongezeko hili ni maoni ya Kamati kwamba Serikali iongeze watumishi kwa taasisi za Wizara ya Katiba na Sheria, hususani Ofisi ya Taifa ya Mashtaka, Ofisi ya

Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali. Sababu nyingine ni Wizara kuweka bajeti ya kuanza mchakato wa Katiba mpya ikiwa ndio ni kipaombele chake cha kwanza kwa mwaka 2023/2024.

Mheshimiwa Spika, kamati ilitaarifiwa kuwa, watumishi wapya **47** wameajiriwa katika Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, **354** katika Ofisi ya Taifa ya Mashtaka na 44 katika Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali. Ongezeko hilo pamoja na uwepo wa kazi nyingine mpya ikiwemo kazi ya kuratibu mchakato wa Katiba mpya linaakisi mahitaji ya kifedha kulingana na sababu mbalimbali za kiuchumi na kuongezeka kwa mahitaji.

Mheshimiwa Spika, Kamati inampongeza sana **Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania** na Serikali yake kwa ujumla kwa kuajiri watumishi wapya wengi katika taasisi chini ya Wizara hii. Mathalani, Kamati ilielezwa kuwa, waajiriwa wapya **354** katika Ofisi ya Taifa ya Mashtaka ni ongezeko kubwa zaidi lililofanyika kwa muda wa miezi tisa tu na halijawahi kutokea katika kipindi chochote cha Ofisi hii.

Mheshimiwa Spika, kuongezeka kwa watumishi wapya kumepunguza kwa kiasi upungufu uliokuwa umekithiri

wa watumishi kwenye baadhi ya taasisi. Aidha, kwa upande wa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka, kutawezesha kuanzishwa kwa Ofisi mpya katika **wilaya 50** ambazo hazikuwa na Ofisi hii, na hivyo kufanya Ofisi hiyo kuwa na Ofisi katika wilaya 94 nchini na kubakia **Wilaya 45** pekee.

Aidha, kamati ilielezwa kuwa ongezeko hilo limepelekea mahitaji makubwa ya vyumba vya Ofisi kwenye baadhi ya wilaya jambo linaloweza kupelekea Ofisi kuwekwa katika vyumba vya kupanga. Pia kumepelekea mahitaji makubwa ya vitendea kazi ikiwemo magari kwa ajili ya kuhakikisha usalama wa watumishi, vielelezo na nyaraka nyingine muhimu. Kwa sababu hii, kamati inaishauri Serikali kufanya jitihada za makusudi na haraka za kuandaa Ofisi katika wilaya zote ambako Ofisi mpya zimeanzishwa pamoja na kuwezesha upatikanaji wa vitendea kazi muhimu.

3.3 **Miradi ya Maendeleo**

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 Wizara ya Katiba na Sheria inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Sh. 24,876,800,000** kwa ajili ya Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo. Kati ya fedha hizo, **Sh. 13,110,800,000** ni fedha za ndani, na **Sh. 11,766,000,000** ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, bajeti ya maendeleo katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 imepungua kwa **Sh. 1,094,770,000** sawa na **asilimia 4.2** ukilinganisha na bajeti ya Mwaka wa Fedha unaoisha. Sababu ya kupungua huku kunatokana na miradi mingi iliyopangwa Kwenda kutekelezwa kwa mwaka 2023/2023 tayari ipo katika hatua za utekelezaji kutoka mwaka 2022/2023 kama ambavyo imechanganuliwa katika Jedwali Na. 7.

Jedwali Na. 7 – Mchanganuo wa Bajeti ya Maendeleo 2023/2024

FUNGU	NAMBA NA JINA LA MRADI	BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA	
		2023/2024	
		FEDHA ZA NDANI	FEDHA ZA NJE
Fungu 16 - Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	NA 6389 – Ujenzi wa vituo jumuishi wa taasisi za kisheria za Serikali Mwanza na Arusha	2,000,000,000	0
	NA 6210 -Programu ujenzi wa Mfumo wa Kupambana na Rushwa Tanzania (BSAAT)	0	455,000,000
Fungu 41 – Wizara ya Katiba na Sheria	NA. 5501 Awamu ya Pili ya Uimarishaji wa Upatikanaji Haki za Kisheria na Haki za Binadamu Tanzania	0	234,510,000
	NA.5502 Kujenga Mfumo Endelevu wa	0	650,000,000

	Mpango Kazi wa Kupambana na Rushwa Tanzania (BSAAT)		
	NA. 5507 Upatikanaji Haki kwa Wanawake na Watoto wa Kike	442,668,000	3,912,627,880
	NA. 5508 Program ya Upatikanaji Haki kwa Maendeleo Endelevu	2,057,002,500	0
	NA. 6201 Haki Mtandao (e-Justice)	2,611,129,500	0
	NA. 6207 Kuboresha Uwajibikaji wa Kitaasisi katika Kupambana na Rushwa na Kuongeza Wigo wa Upatikanaji Haki (IMPACT)	0	2,041,132,658
	NA. 6517 Kuimarisha Haki za Mtoto (UNICEF Multisectoral)	0	3,378,219,462
	NA. 4632 Program ya Usimamizi wa Utajiriasili na Maliasilia za Kijamii na Kiuchumi Tanzania (Natural Wealth and Resources Socioeconomic Governance)	0	234,510,000
Fungu 35 -Ofisi ya Taifa ya Mashtaka	NA 6389: Ujenzi wa Ofisi katika mikoa mbalimbali	6,000,000,000	
Fungu 6	NA 6210 -Programu ujenzi wa Mfumo wa Kupambana na Rushwa Tanzania (BSAAT)		600,000,000

NA. 6517 Kuimarisha Haki za Mtoto (UNICEF Multisectoral)	0	260,000,000
Jumla Ndogo	13,110,800,000	11,766,000,000
JUMLA KUU	24,876,800,000	

Chanzo: Randama za Wizara ya Katiba na Sheria, 2023 Taarifa ya Waziri kwa Kamati pamoja na Usanifu wa Kamati.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza jitihada za Serikali kuendelea kupanga bajeti ili kutekeleza miradi mingi zaidi kwa kutumia fedha za ndani na inaendelea kuishauri Serikali kuzidi kupunguza matumizi ya fedha za nje kadri inavyowezekana. Aidha, kamati inashauri Wizara kuendelea kuongeza bajeti ya maendeleo ili kuziwezesha taasisi zilizo chini yake kujenga majengo ya ofisi na kupunguza uhaba wa vyumba vya ofisi.

SEHEMU YA NNE

4.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI

4.1 Maoni ya Jumla

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia majadiliano ya kina kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Katiba na Sheria kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 Kamati inatoa maoni, ushauri na mapendekezo ya jumla kwa mafungu yote kama ifuatavyo: -

- (i) Serikali ibuni njia za kuongeza maduhuli kwa kuanzisha vyanzo mbalimbali vya mapato ili kuongeza kiwango cha makusanyo katika Wizara ya Katiba na Sheria na taasisi zake.
- (ii) Serikali ihakikishe kwamba inatoa kwa wakati Fedha za Bajeti kama ilivyoidhinishwa na Bunge ili kuiwezesha Ofisi hii kutekeleza majukumu yake kwa wakati na kwa ufanisi.
- (iii) Serikali iongeze vipindi vya elimu ya sheria kwa umma ili kuwawezesha wananchi kutambua wajibu na haki zao.

4.2 Ushauri Mahsusi Fungu kwa Fungu

4.2.1 Fungu 41 – Wizara ya Katiba na Sheria

- i) Serikali ihakikishe inawasilisha Bungeni taarifa ya hali ya utetekelezaji wa hifadhi ya haki za binadamu nchini ili kutekeleza matakwa ya Ibara ya 131(3)(b) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977.
- ii) Uwezeshaji wa upatikanaji wa miundombinu ya TEHAMA katika ngazi ya mahakama uendane sambamba na uboreshaji wa miundombinu hiyo katika taasisi ambazo ni wadau wa mahakama ikiwemo Magereza, Ofisi ya Taifa ya Mashtaka na Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali.
- iii) Wizara ihakikishe inatafuta fedha kwa ajili ya ujenzi wa chuo cha mafunzo kwa wataalam wake kutokana na kupatikana kwa kiwanja Na 2 Kitalu “L” Hati Na. 70633 kilichopo Usagara Misungwi, Mkoani Mwanza kwa ajili ya kazi hiyo.

4.2.2 Fungu 16 - Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali

- (i) Serikali ihakikishe inatoa mafunzo ya mara kwa mara kwa Wanasheria wa Serikali

kuhusu utekelezaji wa majukumu yao ikiwemo utungaji wa sheria ndogo;

- (ii) Serikali ihakikishe inamaliza kazi ya kutafsiri Sheria Kuu (Principal Legislation) Pamoja na kuanza kazi ya kutafsiri kanuni zote zilizokatika lugha ya Kingereza Kwenda katika lugha ya Kiswahili ili ziweze kusomeka na kueleweka kwa urahisi na Wananchi;

4.2.3 Fungu 35-Ofisi ya Taifa ya Mashtaka

- (i) Serikali ihakikishe inaanzisha Ofisi za Taifa za Mashtaka kwenye Wilaya ambazo hazina Ofisi hizo.

- (ii) Kutokana na kuongezeka kwa vitendo vya kikatili nchini ikiwemo mauaji ya binadamu jambo ambalo linaweza pia kuwatisha mashahidi wa Jamhuri na kupelekea mashahidi kutotoa ushirikiano wa kutoa ushahidi kwa upande wa Serikali, kamati inashauri Serikali kuanzisha mfuko maalum kwa ajili ya ulinzi wa mashahidi ili waweze kutoa ushirikiano kwa matukio wanayoweza kuyatolea ushahidi.

- (iii) Serikali iendeele kuboresha mazingira ya kazi kwa waendesha mashtaka ikiwemo

kuongeza vitendea kazi kama vile magari na vifaa vya TEHAMA kwa ajili ya usalama wa nyaraka na watumishi.

- (iv) Serikali inashauriwa kuanza mpango wa kuwa na ulinzi kwa waendesha mashtaka hususani kwa waendesha mashtaka wanaosimamia mashtaka makubwa na yenye maslahi makubwa kwa nchi na jamii.

4.2.4 Fungu 19-Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali

- (i) Serikali ihakikishe inaendelea kuwezesha mafunzo ya muda mrefu na muda mfupi kwa watalaam wake ili kuweza kuwa na watalaam wa kutosha katika maeneo ya kimkakati kama vile gesi, mafuta, uwekezaji, anga, madini, uchumi wa bluu na TEHAMA.
- (ii) Serikali inashauriwa kutangaza mafanikio inayoyapata pamoja na kazi zake ili iweze kufahamika kwa wananchi.

4.2.5 Fungu 12-Tume ya Utumishi wa Mahakama

- (i) Tume ihakikishe inatumia majengo ya Serikali katika kuendeshea za vikao vya Tume ili kupunguza gharama.

- (ii) Tume iendelee kuboresha matumizi ya TEHAMA ikiwemo kuongeza vifaa vya kurekodia Ushahidi.

4.2.6 Fungu 55-Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora

- (i) Tume ihakikishe inatangaza kazi zake ili ziweze kufahamika kwa wananchi.
- (ii) Tume ihakikishe inafanya kazi za uchunguzi wa uvunjifu wa haki za binadamu na kutoa taarifa Bungeni kwa mujibu wa Sheria.

4.2.7 Fungu 59-Tume ya Kurekebisha Sheria

- (i) Tume ihakikishe inafanya tafiti za sheria hususani sheria za haki jinai, sheria za usalama barabarani, sheria za ardhi, hifadhi na wafugaji.
- (ii) Tume ihakikishe inafanya utafiti wa sheria zilizopitwa na wakati na kupendekeza marekebisho yake bungeni.

SEHEMU YA TANO

5.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, napenda kukushukuru na kukupongeza wewe binafsi, Naibu Spika na Wenyeviti wote wa Bunge kwa Uongozi wenu na kwa kutupatia nafasi ya kuwasilisha taarifa hii. Napenda kuwashukuru na kuwapongeza Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Utawala, Katiba na Sheria ambao maoni, ushauri na ushirikiano wao umewezesha Kamati kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi wa hali ya juu na hatimaye kukamilika kwa taarifa hii. Naomba majina yao yaingizwe kwenye taarifa rasimi ya Bunge kama yalivyowasilishwa.

1. Mhe. Dkt. Joseph Kizito Mhagama, Mb. – **Mwenyekiti**
2. Mhe. Florent Laurent Kyombo, Mb. – **M/Mwenyekiti**
3. Mhe. Abdullah Ali Mwinyi, Mb.
4. Mhe. Rashid Abdallah Shangazi, Mb.
5. Mhe. Wanu Hafidh Ameir, Mb.
6. Mhe. Edward Olelekaita Kisau, Mb.
7. Mhe. Boniphace Nyangindu Butondo, Mb.
8. Mhe. Dkt. Alice Karungi Kaijage, Mb.
9. Mhe. Khadija Shaaban Taya, Mb.
10. Mhe. Jonas Van Zeeland, Mb.
11. Mhe. Selemani Jumanne Zedi, Mb.
12. Mhe. Tumaini Bryceson Magessa, Mb.

13. Mhe. Salum Mohammed Shaafi, Mb.
14. Mhe. Yahya Omary Massare, Mb.
15. Mhe. Agnesta Lambert Kaiza, Mb.
16. Mhe. Abeid Ighondo Ramadhani, Mb.
17. Mhe. Mashimba Mashauri Ndaki, Mb.
18. Mhe. Hussein Nassor Amar, Mb.
19. Mhe. Ahmed Juma Ngwali, Mb.
20. Mhe. Omar Issa Kombo, Mb.

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Wajumbe wa Kamati naomba nichukue fursa hii kumpongeza Mhe. Dkt. Damasi Daniel Ndumbaro (Mb), Waziri wa Katiba na Sheria kwa kuwasilisha makadirio ya mapato na matumizi ya Ofisi yake kwa ufanisi Mkubwa pamoja na ushirikiano wa hali ya juu alioipatia Kamati hii wakati ikitokeleza majukumu yake. Aidha, naomba nichukue fursa hii kumpongeza Mhe. Pauline Philipo Gekul (Mb), Naibu Waziri wa Wizara ya Katiba na Sheria kwa kumsaidia vyema Waziri kutekeleza majukumu yake kwa ufasaha na kwa ushirikiano alioipatia Kamati.

Mheshimiwa Spika, naomba pia niwashukuru watendaji wote wa Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na taasisi zake kwa ushirikiano walioipatia Kamati wakiongozwa na Katibu Mkuu wa Wizara hiyo ndugu Mary Gaspar Makondo.

Mheshimiwa Spika, mwisho lakini sio kwa umuhimu, napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Ndg. Nenelewa Mwihambi, ndc kwa kuratibu vema shughuli za Kamati na Bunge kwa mujibu

wa Katiba ya Nchi. Aidha, nawashukuru Kaimu Mkurugenzi wa Idara ya kamati za Bunge Ndg. Michael Chikokoto, Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Gerald Magili na Makatibu wa Kamati hii Ndg. Frank Nkya, Ndg. Praisegod Lukio na Ndg. Ganjatuni Kilemile wakisaidiwa na Bi. Theresia Jacob, kwa kuratibu shughuli za Kamati na kufanikisha kukamilika kwa taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, sasa naliomba Bunge lako tukufu likubali kujadili na kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Katiba na Sheria kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 kama ilivyowasilishwa na mtoa hoja.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na ninaunga mkono hoja.

Dkt. Joseph Kizito Mhagama, Mb

**MWENYEKITI WA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE
YA UTAWALA, KATIBA NA SHERIA**

25 Aprili, 2023